

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Попович Мирослав Вікторович

доктор філософії (PhD), доцент,

асистент кафедри кримінального права юридичного факультету,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Обшук у кримінальному процесі є однією з найважливіших слідчих дій, спрямованих на отримання доказової інформації. Його сутність полягає у примусовому дослідженні приміщень, територій, транспортних засобів чи особи з метою виявлення доказів, знарядь злочину, майна, здобутого протиправним шляхом, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Оскільки ця слідча дія пов'язана з проникненням у житло чи інше володіння, вона становить істотне втручання у приватне життя, що зумовлює необхідність судового контролю, обґрунтованості та дотримання процесуальних гарантій. Відповідно до ст. 234 КПК України, обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1]. У криміналістиці обшуки класифікують за різними критеріями: первинні та додаткові, одиночні та групові, а також за об'єктами – приміщення, транспортні засоби, ділянки місцевості чи особи.

Ефективність обшуку значною мірою залежить від якісної підготовки, яка включає аналіз матеріалів провадження, збір орієнтуючої інформації, визначення складу учасників, планування тактики, підготовку технічних засобів та отримання ухвали слідчого судді. У невідкладних випадках закон допускає проведення обшуку без попереднього рішення суду, але з обов'язковим подальшим його узаконенням. Робочий етап складається з трьох стадій: попередньої, коли забезпечується раптовість і пред'являється ухвала суду; оглядової, що передбачає ознайомлення з обстановкою та розподіл обов'язків; та детальної, яка полягає у безпосередньому пошуку із застосуванням різних тактичних прийомів. Тактика проведення залежить від об'єкта: у транспортних засобах досліджуються конструктивні елементи та приховані порожнини, у приміщеннях – допоміжні кімнати та сховища,

на місцевості – територія поділяється на ділянки для системного огляду, а при обшуку особи особлива увага приділяється дотриманню вимог щодо недоторканності та тактовності. Результати обшуку фіксуються у протоколі, який складається у двох примірниках, один з яких вручається особі, у якої проводився обшук. Обов'язковим є застосування технічних засобів фіксації – аудіо- та відеозапису, а також додаткових матеріалів, що підтверджують результати. Це забезпечує доказову силу отриманих даних та гарантує можливість перевірки законності проведеної дії [2].

Чимало науковців досліджували дане питання, вважаємо за необхідне відзначити Литвиненка О.Г., Літуна О.О. та Лісойвана Я.М., які досліджували проведення обшуку в умовах воєнного стану та тих законодавчих новел, які були запроваджені для забезпечення ефективності досудового розслідування в особливих обставинах. Автори наголошують, що воєнний стан суттєво вплинув на процесуальну регламентацію обшуку, адже обмежене функціонування судової системи та необхідність оперативного реагування на злочини зумовили розширення повноважень прокурора, який у певних випадках може самостійно санкціонувати проведення обшуку без ухвали слідчого судді. У статті детально розглядаються проблемні аспекти таких змін: можливість проведення обшуку у нічний час без критерію невідкладності, відтермінування складання протоколу до 72 годин, нечіткість визначення обставин «об'єктивної неможливості» звернення до суду. Автори підкреслюють, що хоча ці новели спрямовані на забезпечення швидкості та ефективності слідчих дій, вони водночас створюють ризики порушення конституційних гарантій недоторканності житла та права на захист. У роботі пропонується запровадити чіткі механізми судового контролю *post factum*, уточнити законодавче визначення підстав для проведення обшуку в нічний час, а також удосконалити порядок фіксації результатів із використанням сучасних технічних засобів, дані пропозиції досить влучні, і з ними не можливо не погодитись [3].

Згідно зі статтею 615 КПК України, у випадках, коли слідчий суддя не може здійснювати свої повноваження, дозвіл на проведення обшуку може надати прокурор [1]. Це положення суттєво змінює баланс між судовим контролем і оперативністю слідчих дій. Крім того, допускається проведення обшуку у нічний час без обов'язкового критерію невідкладності, а також відтермінування складання протоколу до 72 годин. Такі новели спрямовані на забезпечення ефективності розслідувань, проте водночас створюють ризики порушення конституційних гарантій недоторканності житла та права на захист.

Таким чином, обшук у кримінальному процесі є однією з ключових слідчих дій, спрямованих на отримання доказів та встановлення обставин кримінального правопорушення. В умовах воєнного стану його проведення набуває особливого значення, адже обмежене функціонування судової системи та підвищені безпекові ризики зумовлюють необхідність оперативного реагування. Законодавець, враховуючи ці обставини, передбачив низку процесуальних змін, які стосуються порядку санкціонування та проведення обшуку. Особливістю проведення обшуку у воєнний час є розширення повноважень органів досудового розслідування, що дозволяє швидше отримувати необхідні докази. Водночас це потребує чіткої регламентації та додаткових процесуальних гарантій. Науковці та практики наголошують на необхідності запровадження судового контролю *post factum*, який би дозволяв перевіряти законність рішень прокурора. Також важливим є нормативне уточнення поняття «об'єктивної неможливості» звернення до суду, адже його нечіткість може призвести до зловживань. Практика проведення обшуків у воєнний час свідчить про потребу у вдосконаленні порядку фіксації результатів. Використання аудіо- та відеозапису, електронних документів, схем та фото має стати обов'язковим елементом, що гарантує доказову силу отриманих матеріалів та захист прав учасників процесу.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. [ст. 234–236]
2. Черняк Н. П., Гаркуша А. Г. Особливості проведення обшуку за кримінальним процесуальним законодавством України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4 (97). С. 148–152.
3. Литвиненко О. Г., Літун О. О., Лісойван Я. М. Процесуальні особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану: сучасні законодавчі зміни та практика застосування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2026. Серія ПРАВО. Вип. 93. ч. 5. С. 121–126.